

КРИМІНАЛІСТИКА

Віктор ШЕВЧУК,

НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН
України, доктор юридичних наук, про-
фесор,
головний науковий співробітник, за-
служений юрист України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8058-3071>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ І ПРІОРИТЕЗАЦІЯ У КРИМІНАЛІСТИЦІ ТА СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Сьогодні процеси цифровізації, технологізації та пріоритезації є об'єктивними, неминучими, їх зупинити неможливо, адже вони є такими, що відображають об'єктивні вимоги, що висуваються науково-технічним та соціальним прогресом [1' с. 61]. Цифровізація та переведення інформації у цифрову форму, за таких умов є новим етапом розвитку нашого суспільства, постає як нова ера розвитку цифрової економіки в Україні. Ці процеси та тенденції впливають на усі сфери діяльності суспільства, держави, у тому числі й діяльність органів кримінальної юстиції, розвиток юридичної науки, криміналістики та судової експертизи [2' с. 324–327].

Цифровізація у криміналістиці передусім проявляється в інтеграції цифрових технологій у криміналістичну діяльність, що включає розробку та використання спеціальних методів, прийомів і засобів для роботи з цифровими доказами та розслідування злочинів у цифровій сфері. Це дозволяє шукати, отримувати, закріплювати та досліджувати цифрові докази для виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Такі процеси створили передумови формування нового стратегічного напрямку у криміналістиці – цифрової криміналістики [3' с. 378–380].

Цифровізація стає невід'ємною частиною й судово-експертної практики, оскільки вона забезпечує автоматизацію процесів, підвищує ефек-

тивність роботи та покращує якість експертних висновків. Застосування сучасних технологій дозволяє швидше обробляти великі обсяги інформації, проводити складні дослідження та підвищувати достовірність результатів. Крім цього, використання цифрових методів та технологій забезпечують вищий рівень об'єктивності та достовірності, зменшуючи ймовірність помилок.

Ключовими напрямками цифровізації в судово-експертній діяльності є такі: а) автоматизація робочих процесів, оскільки вони спрощують та прискорюють рутинні операції, що дає змогу експертам зосередитися на складніших аналітичних завданнях; б) підвищують ефективності судово-експертної діяльності, адже застосування цифрових інструментів дозволяють проводити судово-експертні дослідження з більшою точністю, оптимізуючи використання ресурсів; в) обробка великих даних, оскільки сучасні технології дають можливість аналізувати величезні масиви цифрової інформації, що є критично важливим у багатьох видах експертиз; г) нові напрямки досліджень, адже цифровізація відкриває можливості для проведення нових видів експертиз, таких як комп'ютерно-технічна експертиза та інших.

Сьогодні невіддільним інструментом у розслідуванні кримінальних правопорушень, виявленні та фіксації різноманітних видів злочинної діяльності, стають глобальні навігаційні системи, OSINT-технології (розвідка з відкритих джерел) [4' с. 38]. Відтак, для подолання проблем, пов'язаних з цифровими технологіями, необхідно постійно досліджувати, аналізувати та впроваджувати кращі практики, що використовуються в європейських країнах, а також враховувати сучасні тенденції та виклики, що виникають у цифрову епоху.

Сутність цифровізації криміналістики полягає у застосуванні цифрових технологій для виявлення, дослідження та закріплення доказів, що мають цифрову природу. Ці процеси впливають на розвиток цифрової криміналістики як прикладної науки, що охоплює новітні методи розслідування, пов'язані із цифровою інформацією й іншими цифровими пристроями, а також способи виявлення і запобігання їм [5' с. 73–77].

Цифровізація криміналістики може включати декілька аспектів, зокрема такі як: 1) використання цифрових технологій для підвищення ефективності пошуково-пізнавальної діяльності слідчого, ефективної організації цієї діяльності на сучасному рівні, оптимізації взаємодії різних органів, установ при розслідуванні кримінальних правопору-

шень; 2) використання інформаційно-комунікативних (інформаційних комп'ютерних) технологій для розслідування кримінальних правопорушень, що сприяє алгоритмізації процесу досудового розслідування в цілому і окремих його етапів; 3) рішення дидактичних завдань в сфері підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації слідчих, слідчих-криміналістів, судових експертів, обміну досвідом [6, с. 100–108].

Процеси цифровізації тісно пов'язані із технологізацією криміналістики, судової експертизи, вони впливають на формування нових криміналістичних знань та розроблення і впровадження інноваційних криміналістичних продуктів [7' с. 12–46]. При цьому технологізація криміналістики передбачає врахування технологічного підходу у використанні та розробленні новітніх криміналістичних засобів, методів, прийомів, технологій, призначених для виявлення, збирання, дослідження та використання доказів у судочинстві [8' с. 375–380]. Важливо, що для ефективного і успішного вирішення завдань розслідування і забезпечення досягнення цілей судочинства важливим є дотримання принципу системності застосування криміналістичних засобів, прийомів, методів та технологій, а це тісно пов'язано із процесами технологізації у юридичній практиці.

Технологізація криміналістики передусім пов'язана із процесами та процедурами застосування техніко-, тактико-, методико-криміналістичних засобів і технологій, спрямованих на вирішення тактичних і стратегічних завдань розслідування і судового розгляду, технологій проведення тактичних операцій, окремих слідчих (розшукових) дій і судових експертиз, спрямованих на вирішення криміналістичних завдань, у процесі здійснення кримінального провадження. Тому доцільно говорити про процеси та напрями технологізації криміналістики в сучасних умовах.

У судовій експертизі технологізація охоплює використання спеціальних знань і методів у різних галузях (криміналістика, медицина, техніка, біологія, хімія, психологія тощо) для дослідження матеріальних об'єктів, явищ та процесів, що містять інформацію про обставини кримінального провадження. Ці технології дозволяють встановлювати факти, виявляти обман, визначати спосіб виготовлення документів, автентичність реквізитів та інші обставини, що потребують експертного висновку.

Процеси технологізації у судовій експертизі відіграють ключову роль, забезпечуючи точність, швидкість та ефективність аналізу доказів. Вони

допомагають розкривати злочини та забезпечувати справедливість, ставши незамінними інструментами в арсеналі експертів. Наприклад, такі технології, як рентгенівська флуоресцентна спектрометрія (РФА), дозволяють проводити точний, швидкий та неруйнівний аналіз матеріалів та речовин.

Можна виокремити різні рівні та напрями технологізації криміналістики, судової експертизи, кримінального провадження, судочинства загалом, а також технологізація криміналістичної дидактики, процесу викладання криміналістики і судової експертології [9' 115–118]. Процеси технологізації криміналістики спостерігаються у всіх розділах криміналістики. Вони потребують спеціального дослідження та зумовлюють потребу у подальших наукових пошуках.

У фаховій літературі висловлена ідея викладення положень щодо криміналістичної технології, як узагальненого розділу наукових знань криміналістики. Разом з тим, вбачається правильним досліджувати технологічний аспект у системі загальнотеоретичних, техніко-, тактико-, і методико-криміналістичних положень криміналістики як площину розуміння закономірностей щодо реалізації послідовних і взаємопов'язаних процесів та процедур. Тому криміналістична технологія не може виступати, як самостійний елемент системи криміналістики, проте її доцільно виділити в окреме криміналістичне вчення [10' с. 64–65].

На наш погляд, у загальній теорії криміналістики необхідно виокремити окрему криміналістичну теорію – криміналістичне технологознавство [11' с. 20]. У контексті цього можна говорити також про створення наукових передумов формування системи криміналістичних техніко-технологічних знань [12, с. 81–83], які є різновидом криміналістичних знань.

Поряд із технологізацією кримінального провадження, криміналістики, особливого значення набуває пріоритезація досудового розслідування і судового розгляду. У цьому сенсі слушно зауважує М. І. Пашковський, що пріоритезація кримінальних проваджень, зокрема, на стадії досудового розслідування, належить до питань організації розслідування. Крім того, пріоритезація в процесуальній діяльності може стосуватися не лише пріоритезації кримінальних проваджень, але й пріоритезації черговості та послідовності вчинення тих чи інших процесуальних дій, чи прийняття рішень. Частково така пріоритезація у КПК України вже унормована [13' с. 80–91].

Пріоритезація у розслідуванні кримінальних правопорушень визначається низкою завдань та чинників, що впливають на обрання об'єктів розслідування та розподіл ресурсів. Основними критеріями пріоритезації є тяжкість кримінального правопорушення, суспільна небезпека, соціальна значущість та наявність доказів. У деяких випадках слідчі органи визначають пріоритети на основі законодавства, інструкцій та оперативної обстановки. На практиці пріоритет надається резонансним злочинам, а також тим, що викликають значний суспільний інтерес або значний тиск з боку громадськості.

У кримінальному провадженні пріоритезація означає визначення першочерговості та важливості певних дій, завдань або обставин у процесі розслідування та судового розгляду кримінального провадження [14' с. 357]. Це стосується вибору найважливіших доказів для збирання, визначення першочергових слідчих (розшукових) дій, а також встановлення послідовності розгляду кримінальних проваджень у суді [15, с. 82–120].

У судовій експертизі пріоритезація забезпечує умови для об'єктивності, обґрунтованості та повноти висновку експерта, що базується на його спеціальних знаннях. Експерт зобов'язаний особисто провести дослідження та надати відповіді на запитання, а також забезпечити збереження об'єкта експертизи.

Таким чином, цифровізація, технологізація та пріоритезація досудового розслідування, судового розгляду та криміналістики загалом є однією із важливих тенденцій розвитку криміналістичної науки і практики і передбачає врахування таких підходів у використанні та розробленні інноваційних криміналістичних засобів, методів, прийомів протидії сучасній злочинності [16]. Такі процеси та принципи передбачають і охоплюють використання новітніх сучасних наукових досягнень та технічних засобів для підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень та судового розгляду. Ці процеси включає застосування цифрових технологій та інтеграцію природничих і технічних наук, таких як фізика, хімія та біологія, в криміналістичні методи. В цілому, використання цифровізації, технологізації та пріоритезації у криміналістиці забезпечить ефективність та справедливість кримінального провадження, дозволяючи зосередити увагу на найважливіших аспектах кримінального провадження та забезпечити її швидкий та якісний розгляд.

Список використаних джерел:

1. Shevchuk V., Zhuravel V., Yevdokimenko S., Yevdokimenko S., Myshkov Y. Forensic Examination and Criminalistics in Investigating War Crimes: European and Ukrainian Experiences. *Jurnal Media Hukum*, 2025, 32(1), 59–77. DOI: <https://doi.org/10.18196/jmh.v32i1.25056>
2. Колодіна А. С., Федорова Т. С. Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 378–380.
3. Шевчук В. М. Діджиталізація, цифровізація та технологізація криміналістики: проблеми сьогодення та перспективи майбутнього. Діджиталізація судово-експертної науки в умовах воєнного стану: матеріали міжн. науко-практ. конф. (8 листопада 2024 р., м. Харків). Харків: Право, 2024. С. 324–327.
4. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьВДУВС, 2020. 256 с.
5. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Digital criminalistics as a strategic direction of formation of criminalistic knowledge. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: III International Scientific and Theoretical Conference*, January 20, 2023, Amsterdam. Pp. 73–77.
6. Думчиков М. О. Процеси діджиталізації і криміналістика: ретроспективний аналіз. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Вип. 65. С. 100–108.
7. Матулене С., Шевчук В., Балтрунене Ю. Штучний інтелект в діяльності органів правопорядку та юстиції: український та європейський досвід. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 4 (29). 2023. С. 12–46.
8. Шевчук В. М., Тищенко О. І. Технологізація криміналістики, судової експертизи і кримінального провадження в сучасних умовах цифровізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2024. С. 375–380. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2024/88.pdf
9. Комісарчук Р. В. Криміналістична технологія в системі юридичної освіти. *Jumalu juridic national: teorie si practica*, № 3 (31), 2018. С. 115–118.
10. Тищенко В. В. Поняття і значення криміналістичних технологій. *Криміналістика: підручник / за ред. В. В. Тищенка*. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2019. С. 64–65.
11. Основи філософії техніки: навчальний посібник. Вінниця; ВНАУ 2014. С. 20.

12. Мовчан С. П., Чаплигін О. К. Основи філософії техніки та технології: Навчальний посібник. Харків: Видавництво «Форт», 2013. С. 81–83.
13. Пашковський М. І. Пріоритезація кримінальних проваджень за статтею 438 КК України: перспективи цифровізації. Альманах наукових праць фахівців НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України за результатами досліджень у 2022 р.; НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків: Право, 2023. С. 80–91.
14. Шевчук В. М. Роль технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності та забезпеченні безпеки і обороноздатності України. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2024. С. 356–361.
15. Shevchuk, V., Zatenatskyi, D., Kapustina, M., Kolesnikova, I., & Shevchuk, A. (2024). Criminalistics Means and Methods of Combating Ecocide in the Modern Conditions of Military Threats. *Journal of Environmental Law and Policy*, 04(03), 82–120. DOI: <https://doi.org/10.33002/jelp040304>
16. Наукова публікація підготовлена на виконання фундаментальної теми «Пріоритезація та технологізація у кримінальному провадженні у воєнний та повоєнний час», що досліджується в НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України.